

de-centralizacija upravljanja stambenim fondom i netransparentnost lokalnih vlasti, nedovoljna uloga neprofitnih stambenih organizacija, nedostatak sustavnog izvora podataka relevantnih za izradu stambenih programa, regresivne izmjene i dokidanja strategija sukladno političkim ciklusima, ilegalna gradnja i iznajmljivanje stanova, marginalizacija socijalnog stanovanja, fokus na politikama usmjerenim prema pomoći srednjim klasama, porast stambenog kreditiranja privatnih (stranih) banaka, politika štednje u razdoblju financijske krize i recesije te konačno neadekvatna politička inicijativa sustavnog stambenog zbrinjavanja uslijed nepostojanja nadležnosti EU-a zbog poštovanja načela supsidijarnosti.

Posljednje poglavlje Martina Luxa i Petra Sunege pod nazivom *Nove strategije socijalnog stanovanja u postsocijalističkim zemljama: djelotvornost, učinkovitost i održivost* jest rekapitulacija rezultata istraživanja iz knjige i kritički osvrt na stambene trendove te strategije učinkovitosti i održivosti socijalnog stanovanja postsocijalističkih zemalja s posebnim osvrtom na »privatizacijsku zamku«, »paradoks decentralizacije«, radikalnu transformaciju pravnog sustava te položaj postsocijalističkih ekonomija u svijetu globaliziranog tržišta (str. 311-312).

Dragocjenost ove knjige ne očituje se tek u interdisciplinarnoj sustavnoj analizi važnog, ali opetovano zanemarenog područja socijalnog stanovanja, već se s kvalitetnim istraživačkim doprinosima i analiziranim trendovima može pristupiti edukaciji donositelja odluka, neprofitnih organizacija, te akademske i ostale zainteresirane javnosti.

Josip Pandžić

Poslijediplomski doktorski studij
socijalne politike

doi: 10.3935/rsp.v22i2.1312

MIGRACIJE I RAZVOJ HRVATSKE – PODLOGA ZA HRVATSKU MIGRACIJSKU STRATEGIJU

Vlado Puljiz, Josip Tica i Davorko Vidović (ur.)

Zagreb: Hrvatska gospodarska komora, 2014., 300 str.

Usprkos važnosti teme, u Hrvatskoj je razmjerno malo interdisciplinarnih studija posvećenih značenju i odrednicama migracija u suvremenom društvu. Stanje se promijenilo zahvaljujući publikaciji *Migracije i razvoj Hrvatske – Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju* predstavljenoj krajem 2014. Ta knjiga u izdanju Hrvatske gospodarske komore je zbornik radova uglednih hrvatskih stručnjaka s područja demografije, makroekonomije, sociologije i socijalne geografije koji nastoje usmjeriti pozornost hrvatske gospodarske, političke i stručne javnosti na važnost demografskih kretanja, migracija i ljudskog kapitala. Urednici knjige su Vlado Puljiz, Josip Tica i Davorko Vidović. Knjiga bi trebala pridonijeti unapređenju svijesti i poboljšanju znanja svih dionika u Hrvatskoj da moraju pozornost usmjeriti na temu sustavne migracijske politike koja zasad ne postoji i na potrebu izrade migracijske strategije.

U razmjerno kratkom prikazu tog štiva, dosta je teško odabrati najvažnije poruke koje govore o tako važnoj temi kao što su migracije. Ispred Gospodarske komore Luka Burilović u *Riječi izdavača* naglašava kako su demografska kretanja u Hrvatskoj istodobno i prepreka, ali i prilika daljnjeg gospodarskog razvoja zemlje. Imajući na umu važnost ljudskih resursa kao odredni-

ce gospodarskog razvoja, sigurno ne bi bilo dobro prepustiti ih stihiji.

Jedan od urednika, Davorko Vidović, u *Predgovoru* izražava zabrinutost za buduća kretanja stanovništva Hrvatske te postavlja pitanje hoće li useljenici ugrožavati ili obojačivati kulturni identitet Hrvatske. Vidović ističe kako je ova knjiga zamišljena kao znanstveno-stručna podloga i prilog izradi i provedbi migracijske strategije. Također pojašnjava da prilozi pojedinih autora osim proučavanja najvažnijih izazova u razmatranim područjima također i navode posljedice propuštanja aktivnosti i/ili ostavljanja potpune spontanosti migracijskih tokova. Vidović se nada kako će ova publikacija pridonijeti svijesti svih dionika u Hrvatskoj da pozornost moraju znatno više usmjeriti na temu migracijske politike. Knjiga se sastoji od 5 dijelova.

U prvom dijelu pod nazivom *Demografsko stanje i razvojni potencijali Hrvatske* Anđelko Akrap izlaže promjene broja i prostornog razmještaju stanovništva Hrvatske i županija u razdoblju od 1961. do 2011. Akrap napominje kako je za određivanje ukupnog gospodarskog i društvenog razvoja presudno poznavati i pratiti broj, dinamiku te prostorni razmještaj stanovništva. U cjelini, u Hrvatskoj je demografska politika oduvijek bila zapostavljena, a gospodarski razvoj nakon Drugog svjetskog rata dodatno je pojačao neravnomjerni prostorni razmještaj stanovništva. Na izrazito brojne migracije iz ruralnih područja u gradove utjecali su mnogi čimbenici među kojima se posebno ističu kolektivizacija poljoprivrednih zemljišta, određivanje zemljišnog maksimuma, ograničenja ulaganja u poljoprivredu i loš ekonomski položaj seljaka. Time su stvorene pretpostavke za početak depopulacije (smanjenja broja stanovnika) i pojačano pražnjenje mnogih dijelova Hrvatske. Nakon dvadesetak godina uslijedili su masovni odlasci na privremeni rad u ino-

zemstvo, što je isto imalo nepovoljan utjecaj na ukupan broj i strukturu stanovništva te njegov raspored. U cjelini, u Hrvatskoj su se u razmjerno kratkom razdoblju dogodile mnoge ekonomske i demografske promjene koje su imale dugoročne nepovoljne posljedice, ponajprije negativni prirodni prirast. Tako danas samo u Splitsko-dalmatinskoj, Međimurskoj županiji i u Gradu Zagrebu broj živorođenih neznatno nadvisuje broj umrlih, a sve preostale županije imaju dugogodišnje prirodno smanjenje. Analizom demografskih kretanja u promatranih 50 godina Akrap vrlo uspješno izlaže uzroke, povijest i posljedice demografskog pražnjenja velikog prostora u Hrvatskoj te zaključuje kako je to u najvećoj mjeri posljedica izostanka gospodarskog rasta te nepostojanja ili neprovođenja politike ujednačenog regionalnog razvoja.

Drugu cjelinu knjige pod nazivom *Razvojni ciljevi Hrvatske* čine četiri priloga. Josip Tica, pišući o demografskom potencijalu i zaposlenosti u kontekstu hrvatskih razvojnih problema, navodi kako je svrha njegovog rada utvrditi ključne razvojne ciljeve koje je Hrvatska usvojila u strateškim dokumentima i/ili preuzela kod pregovaranja o ulasku u EU, te ih razmotriti s obzirom na demografska kretanja. Tica podsjeća kako je od ukupno 11 razvojnih dokumenata (od 159 usvojenih) koji zadovoljavaju nužne tehničke uvjete provedivosti, njih 8 nastalo nakon 2003. i u najvećoj se mjeri svode na preuzete međunarodne obveze. Vezano uz ciljeve zadane u Lisabonskoj strategiji, za Hrvatsku su posebno zabrinjavajuće vrlo niske stope aktivnosti i zaposlenosti (najniže iza Grčke u EU-u), tako da će njihovo povećanje zahtijevati izuzetno veliku pozornost svih dionika u društvu. Nizak udio zaposlenih u stanovništvu radno sposobne dobi utječe i na probleme vezane uz financiranje mirovinskog sustava međugeneracijske solidarnosti,

koji su pojačani raširenim prijevremenim umirovljenjem. Ticina analiza pokazala je kako demografski potencijal tržišta rada u kontekstu dosadašnje prakse prijevremenih umirovljenja predstavlja jedan od najvažnijih uzročnika vrlo teške ostvarivosti zacrtanih politika tržišta rada, ali i postizanja fiskalne održivosti. Moguća rješenja svakako leže u reformama tržišta rada, mirovinskog sustava i odgovarajućem sustavu migracija.

Predrag Bejaković piše o stanju i problemima obrazovanja, tržišta rada i mobilnosti radne snage u Hrvatskoj. U današnjem gospodarstvu temeljenom na znanju, stvaranje i korištenje znanja i ideja imaju presudnu ulogu u stvaranju bogatstva. Obrasci poslovanja postaju sve manje rutinski i predvidljivi, a potražnja na tržištu rada postaje sve dinamičnija i nepredvidljiva. Kod zaposlenih težište se sada stavlja na analitičke sposobnosti, što podrazumijeva mogućnosti traženja i odabira informacija, razjašnjavanje problema te pronalaženje rješenja. Čini se kako su građani Hrvatske u znatnoj mjeri završili obrazovne programe koji nisu neposredno usklađeni s potrebama suvremenog gospodarstva, a u traženim zanimanjima često ne raspolažu s važnim potrebnim znanjima, sposobnostima i praktičnim iskustvom. Posve je očito kako obrazovni sustav u Hrvatskoj, uključujući cjeloživotno učenje, treba bolje povezati s potrebama tržišta rada. Nedavne migracije radnog stanovništva u Jugoistočnoj Europi najviše su posljedica lošeg djelovanja i nepovoljnog stanja na tržištu rada, nedovoljne produktivnosti kapitala ili nepostojanje ulaganja zbog loše poslovne klime, loše kvalitete života u emigracijskim zemljama te narasle potražnje za stručnom radnom snagom u imigracijskim zemljama članicama EU-a. Ljudi migriraju među ostalim zbog razlike u plaćama i nadnicama i drugih ekonomskih razloga, ali također da izbjegnu rat,

građanske sukobe i nesigurnosti zbog svoje nacionalne, spolne ili neke druge pripadnosti u domicilnoj zemlji. Ne treba se previše bojati niti »bijega mozgova« jer zahvaljujući suvremenoj tehnologiji uz odgovarajuću pametnu politiku naši stručnjaci u svijetu mogu biti u svakodnevnom kontaktu sa svojim domaćim kolegama te predstavljati most koje naše društvo spaja s najrazvijenijim gospodarstvima.

Vladimir Čavrak razmatra poteškoće emigracija mladih visokoobrazovanih osoba te podsjeća kako emigracija obrazovane radne snage ne mora nužno imati negativne učinke za zemlju emigracije. Pozitivni povratni učinci očituju se, među ostalim, u novčanim doznakama, povratku nakon usvajanja dodatnih znanja i vještina, mogućnosti stvaranja poslovnih i trgovačkih mreža, pa čak mogu utjecati i na kvalitetu vladanja i smanjenje korupcije. Nacionalne migracijske politike moraju se osloboditi brojnih zabluda i nerealnih očekivanja od poduzimanja klasičnih mjera ograničavanja emigracije ili imigracije. U suvremenom globalnom svijetu koji u najvećoj mjeri obilježava slobodno kretanje rada i kapitala, migracijska politika može biti uspješna samo ako je dio nacionalne razvojne strategije i politike. Iako prema službenoj statistici, broj iseljenika iz Hrvatske još uvijek nije kritičan, ima razloga za zabrinutost u pogledu strukture iseljenika zbog sve većeg udjela mladih i visokoobrazovanih koji sve češće trajno napuštaju Hrvatsku. Zbog suženih mogućnosti zapošljavanja i gospodarske krize, mladi ljudi gube povjerenje u mogućnost poboljšavanja stanja pa rješenje svojih životnih problema i očekivanja traže u inozemstvu. Zbog toga bi u Hrvatskoj odljev visokoobrazovanih mladih osoba trebalo smatrati ozbiljnim problemom kojem je izloženo naše malo i otvoreno gospodarstvo, pa autor iznosi više bitnih zaključaka i preporuka.

U ovom dijelu knjige je i prilog Alke Obadić o mogućim posljedicama ekonomske krize na tržišta rada i mobilnost radne snage u EU-u i Hrvatskoj. Autorica analizira novije trendove u odabranim zemljama EU-a uzrokovane globalnom financijskom krizom te razmatra utjecaj krize na potražnju za radom i zaposlenost. Također istražuje utjecaj gospodarske recesije na zapošljavanje u pojedinim gospodarskim sektorima, kao i na skupine najviše pogođene ekonomskom krizom. Agregatni podaci za EU-27 ukazuju kako je ekonomska kriza u razvijenim gospodarstvima najveći utjecaj imala na smanjivanje zaposlenosti u industrijskom sektoru i građevinarstvu. Obadić naglašava kako je tijekom ekonomske krize zabilježen značajan pad migracija u EU te se njihov opseg povećao tek 2013. godine. Uslijed gospodarske krize više zemalja je provodilo poticaje useljenicima da se vrate u svoju domovinu, tako što su najčešće povećavale financijske pomoći za povratak migranata, dok su neke postrojila ulazak građanima iz zemalja koje nisu članice EU-a. Ispitani povratnici u nekoliko obuhvaćenih zemalja navode kako im je emigracija pomogla u razvoju oslanjanja na vlastite snage i osjećaju nezavisnosti te radu u multikulturalnom okruženju. Okončanjem ekonomske krize, očekuje se i ponovni porast potražnje za stranim radnicima pa neke zemlje ublažuju mjere svoje migracijske politike te povećavaju kvote za pojedine kategorije radnika.

Treći dio knjige pod nazivom *Teorijski i povijesni okvir* sadrži tri rada četvero autora. O teoriji međunarodnih migracija piše Milan Mesić te ističe kako su imigracije postala jedan od ključnih problema razvijenih zemalja, a što su veće zabrane i zapreke za legalne ulaske imigranata to raste broj ilegalnih. Dodatni poticaj na iseljavanje je sve veći jaz između bogatih i siromašnih država, tako da svijet danas obilježava doba

migracija. Zbog svoje važnosti, migracije se moraju izučavati interdisciplinarno pri čemu su neke discipline – posebice sociologija, geografija, demografija, antropologija i ekonomika – neposredno zainteresirane za razmatranje migracija, a druge tek posredno i djelomično. Gotovo je nemoguće zamisliti teoriju koja bi pokušala obuhvatiti baš sve vrste i oblike migracija, a u posljednje vrijeme posebna je pozornost usmjerena na teorije međunarodnih migracija. One se ponajviše bave s dvije temeljne skupine pitanja. Prvo, zašto se migracije događaju, i kako se mijenjaju tijekom vremena? Drugo, što se događa useljenicima u zemljama primitka i koje su društvene, ekonomske i političke posljedice njihovoga dolaska. Mesić daje koristan pregled tradicionalne i strukturalno-konfliktne teorije migracija, a u globalizacijskom pristupu migracija podsjeća kako danas mnogi migranti već u prvom naraštaju uspijevaju uspostaviti tehnološke veze između razvijenih i zemalja u razvoju. Suvremeno gospodarstvo obilježava povećana prostorna pokretljivost u svjetskim razmjerima.

Silva Mežnarić svoj je prilog posvetila novim analitičkim elementima u proučavanju migracija. Hrvatska je tradicionalno zemlja iseljavanja, a kao nova članica EU-a mora u potpunosti poštovati specifična pravila EU tržišta rada, za što nije posve spremna jer je razdoblje pripreme bilo razmjerno kratko. Razdoblje pretpristupnog učenja i pregovora nije moglo dovoljno pripremiti Hrvatsku za definiranje slobodnog protoka radne snage iz dva razloga. Prvo, Hrvatska dosada nije izradila temelje migracijske politike (osim policijskog nadzora); a drugo, tijekom pregovaranja o regulacijama tržište radne snage, Hrvatska je propustila priliku da prođe kroz proces učenja. Trebalo je tada dobro proučiti tuđa i vlastita iskustva, tradicija i mreže, te suverenost u određivanju migracija. Autorica podsjeća kako

se povećano iseljavanje iz Hrvatske može očekivati kod visokoobrazovanih mladih stručnjaka kao poželjnog imigrantskog profila na koji se ne odnosi prijelazni režim useljavanja u pojedinim zemljama EU-a te kod srednje obrazovanih u okviru predviđenih kvota u EU-u. Može se procijeniti kako je radna snaga iz Hrvatske prilično nekonkurentna na europskom tržištu jer ne posjeduje potrebne vještine, znanje i kompetencije, pogotovo vezane uz nove tehnologije i organizaciju rada. Sadašnja interna mobilnost radne snage u Hrvatskoj je niska, ali se može očekivati njezino povećanje zbog veće emigracije mladih i žena.

O povijesnom i suvremenom kontekstu unutrašnjih i vanjskih migracija u Hrvatskoj pišu Drago Župarić-Iljić i Mario Bara. Autori pojašnjavaju kako je Hrvatska zbog povoljnih zemljopisnih, klimatskih, prometnih i drugih obilježja od davnina bila privlačan prostor za naseljavanje što je imalo za posljedicu dinamičan demografski razvoj. Tako je stanovništvo Hrvatske tijekom povijesti bilo izrazito heterogeno, a udio pojedinih naroda i pripadnika vjerskih zajednica mijenjao se ovisno o migracijskim tokovima. Nakon raspada Habsburške Monarhije zbog političko-teritorijalnih i društvenih promjena iz Hrvatske se u svoje matične države iseljavaju pripadnici raznih naroda, poput Nijemaca, Mađara, Čeha i drugih. Novi veći val nedobrovoljnih migracija odvijao se tijekom i nakon II. svjetskog rata, kada je prvo na ekspropirane posjede Židova i Srba naseljavano stanovništvo iz Bosne i Hercegovine. Hrvatsku je nakon tog rata napustilo četvrt milijuna osoba, ponajviše pripadnika poraženih vojski, ali i članova njemačke i drugih manjina te značajan broj političkih protivnika novih vlasti. Ukupno je od sredine 19. do početka 21. stoljeća iz Hrvatske iseljeno oko 1,36 milijuna stanovnika, od kojih se tek manji dio vratio završetkom

ratnog razdoblja. U ovom tisućljeću Hrvatska bilježi pozitivni migracijski saldo od približno 63 tisuće osoba koji je razlika između 171 tisuće doseljenih i 108 tisuća odseljenih iz Hrvatske. U pogledu budućih migracija, Župarić-Iljić i Bara navode kako se zbog potreba za jeftinom i fleksibilnom radnom snagom i nadalje može očekivati useljavanje u Hrvatsku stanovnika iz zemalja u regiji s kojima je Hrvatska tijekom novije povijesti bila u državnoj zajednici, ali također i drugih zemalja.

Četvrti dio knjige pod nazivom *Globalni i europski okvir* sadrži tri priloga. O svjetskim i europskim migracijskim trendovima piše Sunčanica Skupnjak Kapić. Autorica upozorava na veliku složenost i raznolikost migracija koje obilježavaju brojni izazovi i kontroverze na globalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini. U svijetu se javlja stalni rast migracija, ali se očituju i promjene smjerova kretanja, intenziteta, strukture i trajanja migracija. Migracijski tokovi prema razvijenim zemljama bili su razmjerno kratkotrajno usporeni tijekom i neposredno nakon financijske i gospodarske krize u svijetu, ali nije bilo većih obrata u migracijskim obrascima. Zbog starenja stanovništva i smanjenja broja radno sposobnog stanovništva u razvijenim zemljama može se očekivati zadržavanje i povećanje useljavanja u te zemlje. Važna promjena u međunarodnim migracijama odnosi se i na pojačano usmjerenje prema brzorastućim gospodarstvima Azije, Južne Amerike i Afrike, koje postaju nove destinacije emigranata. Pored tradicionalnih imigracijskih zemalja poput Australije, Kanade, Novog Zelanda i SAD-a i zemalja-članica Europske unije, javljaju se nove zemlje destinacije, kao što su Katar, Ujedinjeni Arapski Emirati, Kuvajt, Jordan, Singapur i Saudijska Arabija. Migracijska kretanja sada se ne odvijaju više samo iz jedne zemlje u drugu nego postaju cirku-

larna i višesmjerna, uključujući povratke u zemlju podrijetla i ponovne pokrete u druge određene zemlje.

O migracijama i imigracijskoj politici u Europi izlaže Vlado Puljiz. Imigracijska politika odnosi se na nadzor granica, određivanje dolaska i odlaska stranih državljana te niz mjera integracije imigranata u zemljama dolaska. Imigracijska je politika složena, višedimenzionalna i obuhvaća područja sigurnosti, tržišta rada, socijalne zaštite, obrazovanja i političkog sudjelovanja. Prije ekonomske krize došlo je do brzog porasta broja imigranata u rubnim zemljama – članicama EU-a, Španjolskoj, Italiji, Finskoj i Irskoj, dok je znatno sporiji rast zabilježen u tradicionalnim imigracijskim zemljama, kao što su Njemačka, Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Švedska. U zemljama imigracije strana radna snaga stvara dodatni nacionalni dohodak, ali uzrokuje i socijalne probleme te stvara financijske izdatke, kao što su troškovi stanovanja, smještaja, socijalne zaštite, obrazovanja i odgoja djece. Puljiz podrobnije izlaže o integracijskim politikama u najvažnijim europskim imigracijskim zemljama: Njemačkoj, Francuskoj, Italiji, Velikoj Britaniji i nordijskim zemljama, a pozornost posvećuje i imigracijskoj politici Europske unije. Socijalna integracija imigranata iz zemalja izvan EU-a postaje sve više polje djelovanje tijela Unije, a sigurnosni razlozi vežu se uz proces socijalnog uključivanja imigranata.

Kako je proširenje granica Europske unije važna odrednica migracijskih tokova, prilog Snježane Gregurović posvećen je utjecaju eurointegracijskih procesa na migracije i mogućoj pouci za Hrvatsku. U radu se prikazuju najvažnija obilježja migracijskih tokova u četiri južnoeuropske i četiri srednjoistočno europske zemlje u kontekstu eurointegracija. Iznose se razlozi koji su utjecali da donedavno emigracijske

zemlje postanu određena dolaska useljenika. Promjena migracijskog obrasca, odnosno stalno povećavanje useljavanja stranih državljana uz stagniranje i postupno smanjivanje iseljavanja domaćeg stanovništva u južnoeuropskim zemljama usko je povezano s gospodarskim rastom zabilježenim nakon pridruživanja tih zemalja Europskoj zajednici, odnosno Europskoj uniji. Važno je istaknuti kako državne vlasti u tranzicijskim zemljama nisu posvećivale veliku pozornost i zanimanje za migracijske procese, a o njima se tek uzgredno raspravljalo u radničkim sindikatima i medijima. U postupku pristupanja tih zemalja EU-u, usklađivanje njihovih migracijskih politika sa zajedničkom politikom EU-a većinom je izgledalo kao nametanje institucionalnog okvira koji je bio neusklađen s postojećom migracijskom stvarnošću. Za migracije u Hrvatsku autorica smatra kako bi našim članstvom u EU mogle poprimiti novi obujam i značaj s obzirom na regionalno, ali i šire okruženje. Migracijska politika suvremenih država mora među ostalim uzeti u obzir kretanja na svjetskom tržištima, podrijetlo vlastitih migrantskih populacija, njihove društvene veze u zemljama imigracije, kulturni i etnički sastav vlastitog stanovništva te odnose s drugim državama i nadnacionalnim institucijama.

U posljednjem, petom, dijelu knjige pod nazivom *Usmjerenja hrvatske migracijske politike* Saša Božić naglašava kako je migracijska politika više od zamišljenog određivanja kretanja ljudi preko granica, useljavanja, naseljavanja i iseljavanja, kao i udovoljavanja zahtjevima tržišta radne snage. To je temeljni oblik izražavanja nacije-države i jedan od najvažnijih dokumenata kojim se određuju tko može, a tko ne može biti član i punopravni građanin, koja znanja mora posjedovati, tko i na koji način može prelaziti granice i koliko se zadržavati na teritoriju nacije-države. Božić

ističe kako su zakoni Europske unije i njezinih članica poslužili kao temeljni obrazac za hrvatske zakone i migracijsku politiku. Tako hrvatski dokumenti koji se odnose na određivanje kretanja, boravka, naturalizacije stranaca izgledaju kao preuzeti iz migracijske politike zemalja Srednje Europe koje obilježava useljavanje stranaca, a ne kao model prilagođen hrvatskim uvjetima i potrebama. Zanemarivanje razmišljanja o tome kako Hrvatska treba izgledati za deset ili dvadeset godina kao i bilo kakvog plana da se taj cilj postigne, prati i zapostavljanje traženja odgovora na pitanje kako usvojiti razvojnu migracijsku politiku. Božić vjeruje kako je stvaranje opće gospodarske i društvene strategije preduvjet i za stvaranje funkcionalne strategije za migracijsku politiku.

Zaključno, potrebno je podsjetiti kako multidisciplinarna i složena priroda migracija zahtijeva primjenu cjelovitog i koordiniranog pristupa upravljanju migracijama kao osnovnog preduvjeta ostvarivanja učinkovite migracijske politike. Integracija imigranata postaje važan čimbenik sigurnosne politike, koja je sastavni dio ukupne razvojne strategije. Nužno je da se u cilju prihvaćanja i jačanja politike socijalne kohezije razvoj nacionalne migracijske politike oblikuje i provodi u suradnji sa svim važnim dionicima, uključujući privatni sektor, nevladine organizacije i ostale članove civilnog društva. U Hrvatskoj starenje stanovništva i smanjenje kontingenta radno sposobnog stanovništva izazivaju dugoročne negativne učinke na gospodarski razvoj. Stoga je nužno promišljati o dugoročno usmjerenoj useljeničkoj politici, a najvažnije je pitanje što Hrvatska može naučiti iz iskustava južnoeuropskih i srednjoistočno europskih zemalja kada je riječ o donošenju migracijske politike te njezinom usklađivanju s migracijskom politikom EU-a.

Iako je Hrvatska povijesno gledajući emigracijska zemlja, pristupanjem EU-u mogla bi postati i zemlja prijema. Većina novijih imigracijskih zemalja dočekala je povećani priljev imigranata prilično nesporno te su u hodu rješavala probleme njihovog ulaska, boravka i zapošljavanja. Posebno je važno kako regulirati integraciju imigranata. Pritom, za donošenje kvalitetnih i programski usmjerenih migracijskih politika, nužno je poznavanje stavova domaćeg stanovništva o mogućem dolasku imigranata. Migracijske tokove nemoguće je predvidjeti jer se radi o složenim i promjenjivim društvenim fenomenima na koje osim društvenih utječu i mnogobrojni okolišni čimbenici. Čak i kada bi Hrvatska imala (što zasad nije slučaj) sustavnu migracijsku politiku s jasno definiranim ciljevima, ograničenjima i preferencijama, vrlo je nezahvalno prognozirati migracijske tokove. Ono što je ipak potrebno učiniti jest donekle bolje kvantificirati i pratiti stupanj nesigurnosti i varijabilnosti migracijskih procesa te o tome redovito izvještavati donositelje odluka i ukupno društvo. U razjašnjavanju složenosti migracijskih tokova, knjiga *Migracije i razvoj Hrvatske - Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju* koju su uredili Puljiz, Tica i Vidović može biti od velikog značenja i koristi.

Predrag Bejaković
Institut za javne financije